

ORIGINALNI NAUČNI RAD

DOI: 10.5937/reci2013029F

UDC:

821.163.41.09-055.2

821.163.42.09-055.2

821.163.41.03=111

821.163.42.03=111

Sibelan Forrester*

Swarthmore College

Pennsylvania (USA)

SA DUPLJE MARGINE: HRVATSKE I SRPSKE SPISATELJICE U PRIJEVODU NA ENGLSKI¹

Sažetak: Sa gledišta anglojezičnih čitalaca, književni sustavi Centralne i Istočne Europe nalaze se na nekoj vrsti margine: između Istoka i Zapada, a preciznije između Zapadne Europe i Rusije, ne samo u geografskom i povijesnom smislu, veći u smislu prisutnosti tih «malih» jezika i književnih tradicija u svjetskoj akademiji i u uvidu neizvornih čitalaca kojima bi trebao prijevod da bi se s njima upoznali. Žene koje pišu na tim jezicima, u okviru ove studije na hrvatskom ili na srpskom, rade na dvostrukoj margini i još se manje prevode na engleski ili na druge svjetske jezike. Status ovih spisateljica (i kao izuzetnih pojedinaca, i kao članica neke nacionalne kulturne cjeline) razlikuje se od jedne zemlje do druge, što čini još jedan faktor koji vrši utjecaj na

* sforres1@swarthmore.edu

¹ Prva verzija ovog rada najprije je objavljena na engleskom: "From a Double Margin: Anglophone Translation of Women's Writing from Croatia and Serbia," in *American Contributions to the XVI International Congress of Slavists*, edited by Michael Flier and Judith Deutsch Kornblatt (Bloomington, IN: Slavica Publishers, 2018), pp. 49-63. Sada su dodate informacije o novijim prijevodima koji se pojavili u međuvremenu.

njihovu prisutnost u engleskom prevodnom književnom kanonu. Ovaj rad želi procijeniti odnos prema prisutnosti spisateljica u knjižnicama i tiskanim i internetnim materijalima, i u broju prijevoda spisateljica sa hrvatskoga i srpskoga jezika na engleski—tijekom dužeg vremena, i posebno posljednjih 20-30 godina.

Spekulirat će se i o raznim faktorima koja mogu utjecati na prevodilačke izbore, od sretne slučajnosti otkrivanja nekog pisca (kad prevodilac, ili budući prevodilac, dolazi u kraj ili saznaje o nekom piscu preko prijatelja iz tog kraja) i lokalnog uspjeha tiskanih radova do državne podrške, mjesnog ugleda (izrazitog u važnim nagradama kao i u velikim tiražima, recenzijama ili čak tisku sabranih djela) i mjesta u nacionalnom kanonu. Raniji referentni izvori kao *Reader's Encyclopedia of Eastern European Literature* Roberta Pynsenta i S. I. Kanikove (1993) daju mogućnost usporedbe stanja na početku postsocijalističkog perioda sa sadašnjim stanjem u prijevodu spisateljica. Neće nikoga iznenaditi jasno poboljšanje u prisutnosti spisateljica u nedavnim antologijama hrvatske ili srpske književnosti, a i na tržištu posebnih publikacija.

Ključne riječi: spisateljice, Hrvatska, Srbija, prijevodi na engleski, književnost.

Prije šest godina je prvi put kolovoz proglašen za mjesec žena u prijevodu na engleski jezik (*Women in Translation*, ili skraćeno WIT, baš duhovito).² U kolovozu 2016. godine, kad sam pisala prvu verziju svog referata za šestnaestu svjetsku konferenciju slavista u Beogradu, bilo je neobično mnogo informacija na internetu o autoricama koje su prevedene ili koje tek treba prevesti. [Vidim da tu treba nekako povezati dvije teme: nešto kao, „Dvadesetak godina ranije,] poslije kraja “socijalističkog bloka” u Istočnoj Europi, desio se uspon interesa prema kulturama i književnostima tih zemalja u SAD, gdje je dotle zanimanje za Rusiju i za rusku književnost zauzimalo većinu slavističkog prostora. Sad je lakše učiti te jezike, ali ipak nema velikog broja ljudi koji ih umiju čitati u originalu. Zapravo, u novije vrijeme ima toliko važnih autora i književnih jezika da nitko ne može znati sve moguće potrebne jezike. Zato, prijevod bitno omogućuje disciplinu komparativne književnosti. Međutim, smatram da su autorice iz Istočne Europe na dvostrukoj margini: prvo, u anglofonom

² Ideju WIT započela je Meytal Radzinski godine 2014.

svijetu više znaju rusku književnost nego recimo hrvatsku ili srpsku ili čak poljsku, i drugo, više znaju književnike, a manje znaju književnice. Tu se namjeće pitanje o kanonu kojemu ću se kasnije vratiti. Na početku ću dati konkretne podatke o prijevodima na engleski autorki iz Srbije i Hrvatske (povremeno s nekim dodatkom drugih bliskih jezika i zemalja, jer nisam imala dovoljno informacija kako bi i one bile u središtu pažnje). Izabrala sam slučaj prijevoda na engleski zato što je to prikladan kut gledašta većine Amerikanaca, i zato što danas engleski jezik daje mogućnost prijelaza nekog autora na druge jezike, svjetske ili manje. Da sam napravila takvo istraživanje prijevoda na francuski ili njemački, rezultati bi mogli biti malo ili mnogo drukčiji.

Kako su predstavljene žene iz Hrvatske i Srbije u anglojezičnim bibliografskim radovima? *A Reader's Encyclopedia of Eastern European Literature* Roberta B. Pynsenta i S. I. Kanikove (1993) uključuje 40 hrvatskih autora, od kojih 3 žene (Ivana Brlić-Mažuranić, Vesna Parun, i Dubravka Ugrešić), i 32 srpska autora, među kojima je jedna žena (Desanka Maksimović). (Radi usporedbe, ima 56 autora iz Slovenije, od kojih su dvije žene.) Harold B. Segel u *Columbia Guide to the Literatures of Eastern Europe Since 1945* (2003) nudi zanimljiviji izbor autorki: iz Bosne, Feridu Duraković; iz Hrvatske Slavenku Drakulić, Ladu Kaštelan, Sibilu Petlevski i Irenu Vrkljan; iz Srbije Milicu Mičić Dimovsku, Ljiljanu Habjanović-Đurović, Vidu Ognjenović, Grozdanu Olujić, Biljanu Sribljanović, Svetlanu Velmar-Janković, i Ninu Živančević. Segelov izbor eksplicitno ovisi o već objavljenim prijevodima na engleskom, a kazalo obimne knjige olakšava pronalaženje autora iz jedne ili druge tradicije. Oba bibliografska toma uključuju spisak radova koje bi čitaoci mogli tražiti na engleskom, tako da daju upute baš prema književnosti u prijevodu.

Antologije hrvatske, srpske, ili južnoslovenske književnosti daju drukčiju gammu imena i prijevoda reprezentativnih tekstova, često uz više-manje pune bibliografske informacije. U dvojezičnoj antologiji Thomasa Butlera *Monumenta Serbocroatica* (1980), koji doseže samo do kraja 19. stoljeća, nema nijedne žene. Radi usporedbe sa domaćim izvorima, Mihovil Kombol u *Antologiji novije hrvatske lirike* (1956) daje 28 pjesnika, bez žena. Mihailo Đorđević u izdanju iz 1984. godine, *Anthology of Serbian Poetry: The Golden Age*, isto nema nijedne žene. (Možda bismo morali znati da naziv "zlatno doba" to i pretpostavlja.) Vasa Mihailović i Branko Mikašinović u *Anthology of Serbian Literature* (2007) daju četrdeset jednog autora u hronološkom poretku, iz kojih su dvije žene: Jefimija (četnaesto stoljeće) i Desanka Maksimović (rođena jedno 550 godina kasnije). Zainteresovani proučavaoci i proučavateljke mogu pogledati i usporediti antologije koje je Mikašinović kasnije priredio: *Serbian Fantastic Prose* (2014), *Selected Serbian Plays* (2016), *Serbian Satire and Aphorisms* (2017), *Selected Serbian Comedies* (2018) and *Great Serbian Short Stories* (2019). Zanimljivo je da Mateja Matejić i Dragan Milivojević u *Anthology of*

Medieval Serbian Literature (1978) isto uključuju dvije žene: to su opet Jefimija (ali s drugom pjesmom) i Milica Hrebeljanović. Henry Cooper u svojoj *Anthology of Croatian Literature* (2011) uključuje četiri žene: Vesna Parun, Irena Vrkljan, Slavenka Drakulić i Dubravka Ugrešić.

A koliko su prisutne žene s ovih područja u antologijama svjetske poezije? *The ECCO Anthology of International Poetry* (pod uredništvom Ilye Kaminskog i Susan Harris) ima jednu pjesnikinju iz Hrvatske (Tatjanu Gromaču) i jednu iz Makedonije (Lidiju Dimkovsku), uz nekolicinu drugih slavenskih žena, posebno Ruskinja, koje Kaminsky vjerojatno bolje poznaje. Antologije specifično istočno-europske poezije počele su se pojavljivati na Zapadu u socijalističko vrijeme; one su povećale čitalačku svijest o kulturalnim razlikama među istočnoeuropskim zemljama. Zanimanje čitatelja moguće da je potpomogla i nostalgija zapadnjačkih pjesnika za sustavom u kojemu pisanje poezije predstavlja ozbiljan rizik, a pisci su bili razlog za pomnu pažnju državne vlasti. Antologija koju je priredio Emery George, *Contemporary East European Poetry: An Anthology*, ima dva izdanja. Godine 1983. godine predstavila je trojicu srpskih pjesnika i troje hrvatskih (među kojima je i Vesna Parun). Dopunjeno izdanje iz 1993. godine dodalo srpsku autorku Ninu Živančević. Michael March 1990. godine objavljuje *Child of Europe: A New Anthology of East European Poetry* sa četvoricom jugoslavenskih pjesnika, svi muškarci. Walter Cummins u knjizi *Shifting Borders: Eastern European Poetries of the Eighties* (1993) ima pet hrvatskih pjesnika, od kojih dvije žene (Božica Jelušić i Anka Žagar) i pet srpskih, od kojih su opet dvije autorke (Ivana Milankova i Nina Živančević). Wayne Miller i Kevin Prufer u *New European Poets* godine 2008. predstavili su tri žene iz osmora srpskih pjesnika (to su Radmila Lazić, Marija Knežević i Ana Ristović), plus dvije od sedam hrvatskih pjesnika (Anka Žagar i Tatjana Gromača).

Novije su pjesničke antologije još bolje rodno balansirane. Charles Simić u antologiji iz 2010. godine *The Horse Has Six Legs: An Anthology of Serbian Poetry* uključuje šest žena od ukupno 25 pjesnika. (To jest, ako računamo da poglavlje anonimne ženske narodne pjesme ima jednu autorku.) Ostale su Desanka Maksimović, Ljiljana Đurđić, Radmila Lazić, Danica Vukićević i Nina Živančević. Branko Čegec i Mario Suško u antologiji 2014. godine *Surfacing: Contemporary Croatian Poetry* predlažu 20 pjesnika, od kojih 7 žena: Gordana Benić, Vesna Biga, Olga Savićević Ivančević, Dorta Jagić, Marijana Radmilović, Anka Žagar i Darija Žilić. S druge strane, Ivo i Vinka Šoljan u obimnoj antologiji *The Canon of Croatian Poetry, 1450-2000: Over 200 Croatian Poems with Facing English Translations* (2015), možda baš zato što stoji riječ "canon" u nazivu, nemaju uopće žena u četiri podjela; uključuju jednu ženu (Anu Katarinu Zrinski) u poglavlje "Classicism" i šest žena od 61 pjesnika u poglavlje "The Postmodern-Contemporary Period." To su: Vesna Parun, Vesna Krmpotić,

Andrijana Škunca, Gordana Benić, Božica Jelušić i Anka Žagar. Posljednji je pjesnički primjer antologija iz 2016. godine Biljane Obradović i Dubravke Đurić, *Cat Painters: An Anthology of Contemporary Serbian Poetry*.³ One su predstavile ukupno 71 pjesnika, od kojih 31 žene: Judita Šalgo, Katalin Ladik, Ljiljana Đurđić, Radmila Lazić, Stana Đinić Skočajić, Saša Važić, Verica Živković, Nina Živančević, Snežana Minić, Danica Vukićević, Jelena Lengold, Dubravka Đurić, Biljana Obradović, Jasna Manjulov, Marija Knežević, Jelena Marinkov, Dejana Nikolić, Vladislava Vojnović, Ana Ristović, Nataša Žižović, Ksenija Simić-Muller, Snežana Žabić, Milena Marković, Jelena Labris, Danica Pavlović, Natalija Marković, Dragana Mladenović, Jasmina Topić, Maja Solar, Ljiljana Jovanović, i Jelena Savić. Prisutnost velikog broja žena u ovoj antologiji odražuje izričito feminističku namjeru urednica.⁴

A kako izgledaju antologije proze? U zbirci *Prince of Fire* (1998), Radmila Gorup i Nadežda Obradović objavile su kratke priče 25 autora, od kojih se kao autorke pojavljuju četiri žene: Svetlana Vemar-Janković, Grozdana Olujić, Vida Ognjenović i Milica Mičić Dimovska. (Segel ukazuje na ovu antologiju kao jedan od izvora za svoju enciklopediju *Columbia Companion*, što sugerira ideju o tome kako informacije o piscima cirkuliraju između specijalista i agregatora, znanstvenika, čitalaca i prevodilaca.) Agata Schwartz i Luise von Flotow u knjigu *The Third Shore: Women's Fiction from East Central Europe* (2006) uključuju jednu autoricu iz Hrvatske (Sanja Lovrenović), jednu iz Slovenije (Lela B. Njatin), jednu iz Bosne (Alma Lazarevska), dvije iz Srbije (Ljiljana Đurđić i Judita Šalgo) i jednu iz Makedonije (Jadranka Vladova). Možda zbog toga što je čak veoma kratka priča duža od kratke pjesme, ima manje antologija proze nego poezije.

Na kraju, nekoliko knjiga pojedinih autorica je prevedeno na engleski. Nije iznenađenje što kanonska srpska pjesnikinja Desanka Maksimović ima više knjiga na engleskom, ali većina ih je objavljena u Beogradu (i u prijevodu R. D. B. de Bray).⁵ Vesna Parun ima jednu cijelu američku knjigu 1985. godine, prevela je Daša Culić

³ Ova knjiga 2019. godine dobila je nagradu «The North American Society for Serbian Studies (NASSS) Book Prize» (prije se nazivala the Mihajlo Miša Đorđević Book Prize).

⁴ Lična komunikacija sa Biljanom Obradović, decembra 2016. godine.

⁵ To donekle podsjeća na aktivnost sovjetskog izdavača *Progress Publishers*, koja je omogućila da književni autoriteti zemlje originala kontroliraju prijevod, vjerojatno u nadi da utječu na proces kanonizacije u drugim djelovima svijeta.

Nisula. Prozne eseje Vesne Krmpotić su prevedene pod naslovom *Eyes of Eternity* (1979); preveo ih je Lovett Edwards (inače prevoditelj romana *Na Drini ćuprija* nobelovca Ive Andrića). Nema prijevoda pjesama Krmpotić, niti njezina uglednog romana iz 1988. godine *Brdo iznad oblaka*. Prva dva toma lirske autobiografije Irene Vrkljan su objavljena u jednoj knjizi na engleskom, godine 1999. hrvatska prozaistkinja i novinarka Slavenka Drakulić ima više knjiga eseja na engleskom (posebno *How We Survived Communism and Even Laughed* [1992], *Balkan Express* [1993] i *Café Europa: Life After Communism* [1996]); objavljena je još nekolicina njezinih romana u engleskom prijevodu, iako su imali manji uspjeh nego eseji. Najpoznatiji pisac iz bivše Jugoslavije općenito, Dubravka Ugrešić, na početku je privukla pažnju zapadnih čitalaca esejima kulturne kritike u kojima je često objašnjivala prošla i trenutna zbivanja u zemlji. Nju mnogo prevode, ona čak ima nova, druga izdanja postojećih prijevoda. Zbog ograničenog obima ovog rada ne mogu ih sve ovdje pobrojati, ali je lako na internetu naći podatke o raznim njezinim izdanjima. Ona je izuzetak među autorkama koji pišu na hrvatskom ili na srpskom. S druge strane, Ugrešić se sad plasira više kao međunarodna književna i kulturna figura, kao osoba koja neobično duboko zna bilo kakav aspekt bivše Jugoslavije ili pojedinih bivših republika (ona ima izrazito jaka mišljenja o tome).

Nedavno je izašao dobar broj prijevoda romana žena iz Hrvatske i Srbije. Roman Daše Drndić *Triest* pojavio se 2012. godine u prijevodu Ellen Elias-Bursać, i njena *Belladonna* 2017. godine i *EEG: A Novel* 2019. u prijevodu Celie Hawkesworth, a *Doppelgänger* 2018. godine u prijevodu Hawkesworth i S. D. Curtis. Celie Hawkesworth je prevela i roman Olje Savičević, *Goodbye Cowboy* koji je izašao u Velikoj Britaniji 2015. godine, a 2016. godine u SAD pod malkice drukčijim naslovom *Adios, Cowboy*. Na engleskom Savičević ima još knjige: *Mamasafari* u prijevodu Andreje Jurjević (2018) i *Singer in the Night* u prijevodu Celie Hawkesworth (2019). Vidi se da prvi prijevod pomaže nove prijevode. Roman *The Cataract* Milice Mičić Dimovske je preveden sa srpskog 2016. godine, *Fragile Travelers* Jovanke Živanović iste godine 2016. u prijevodu Jovanke Kalaba. Roman Vedrane Rudan *Love at Last Sight* je prevela sa hrvatskog Ellen Elias-Bursać (2017). *Ma Belle*, roman Maje Herman Sekulić koji je bio objavljen na srpskom godine 2015., prevela je na engleski Persida Bošković godine 2016. pod naslovom *Mabel Grujić, the First American Lady of Serbia*. Roman Biljane Jovanović *Dogs and Others (Psi i ostali)*, 1980. godine izašao je 2018. u engleskom prijevodu Johna Coxa, a njen roman *Avala is Falling* u prijevodu Johna Coxa 2020. godine. Ovo je sve proza, a srpska pjesnikinja Ana Ristović ima novu

dvojezičnu srpsko-englesku knjigu u prijevodu Stevena Terefa i Maje Teref.⁶ 2020 godine je na engleskom štampana i knjiga pjesama Marije Knežević (*Breathing Technique/Tehnika disanja*). Zanimljivo je i da je uz srpske i hrvatske radove roman *A Spare Life* Lidije Dimkovske s velikim uspjehom prevela kanadska profesorka Christine Kramer s makedonskog 2016. godine. Čitaoci su vjerojatno primjetili koliko ima žena prevodilaca na ovom spisku. Uvijek je bilo mnogo žena među prevodiocima, *njima* ne treba poseban mjesec u kalendaru.

Vjerojatno nije neočekivano da antologije koje žele predstaviti kanon te dati sliku jedne nacionalne (ili nadnacionalne) književnosti duljinom trajanja vlastita razvoja teže da uključuju manje žena nego antologije koje naglašavaju suvremene pisce, i čiji čitaoci naravno žele vidjeti širu sliku te književnosti. Smatram da to nije samo zato što je bilo manje autorica u prošlom (jer je sigurno bilo više autorica nego što uključuju u takve antologije!), već i zato što su starije autorice već izbrisane iz kanona preko poznatih procesa kritike i cenzure. Suvremene žene nisu još prošle taj proces isključivanja. Recimo grubo da termin *književni kanon* opisuje te pisce i radove koje znaju i poštuju čitaoci u toj kulturi, koje predaju u školama, i (možda najbitnije za književnu znanost) koje drugi pisci kasnije čitaju i citiraju, tako da su njihovi radovi važni za razumijevanje razvoja te književnosti u cjelini. Jeste da ideja kanona nema više toliko moći kod nas koliko je prije imala, velikim djelom zato što je funkcionirala s ciljem isključivanja pisce iz marginalnih grupa. Međutim, za čitaoce i posebno za znanstvenike, bitno je znati kakvu ulogu ima autor u svojoj kulturi. To je posebno važno kad se oni čitaju u prijevodu. Prijevod ima dodatnu važnost u većini anglofonih sredina, gdje učenje stranih jezika nije prioritet. Zato i autorice moraju biti prisutne u prijevodu na raznim jezicima da bi *postojale* u svjetskoj književnosti.

Kako može kanon utjecati na prisutnost pisaca u prijevodu? Naprimjer, Barbara Heldt primjetila je već godine 1987. (u svojoj knjizi *Terrible Perfection*) da u Rusiji žene mogu dobiti priznanje ako pišu memoare ili pjesme, gdje se i očekuju duboko osobni detalji. Ako žena piše prozu, očito smatraju da ne može valjano dati široku sliku svoga društva. Anglofoni književni sustav, s druge strane, još uvijek ima težnju smatrati da je roman najvažniji književni fenomen. Samo nedavno su se napokon pojavili prvi prijevodi Nadežde Khvoshchinske na engleski. Ona je u 19. stoljeću bila treća na spisku po honorarima (odmah poslije Tolstoja i Turgenjeva), iako anglojezično tržište baš voli ruske romane, ali za Ruse ona nije valjala jer je žena-novelistkinja. Točnije da kažem, ona je valjala za izdavače i za čitaoce, ali ne za kasniju kritiku niti za

⁶ Ana Ristovic, *Directions for Use* (Zephyr, 2017), preveli Steven Teref i Maja Teref.

kasnije književne povjesničare. Za engleski prevodilački svijet dugo nije prebrodila taj konflikt kanonskih vrijednosti.

S druge strane, u Rusiji poštuju svoje pjesnikinje; ako naprimjer pogledate u enciklopedijski rječnik Brokgauza i Efrona (koji je izlazio krajem 19. stoljeća i početkom 20.), vidjet ćete solidne i zanimljive članke o takvim pjesnikinjama kao što je Evdokija Rostopčina (doduše, nju jesu namjerno isključili iz bilo kakvog ruskog kanona nakon 1917, jer je bila grofica). Za Annu Akhmatovu, Marinu Tsvetajevu, nitko neće reći da nisu važne, i obje imaju nogo prijevoda na engleskom. I prije i sada, smatra se da ruska kultura dobija, a ne gubi, od toga što ima sjajne pjesnikinje (mogli bismo reći: kao i Englezi, kao i Francuzi, kao i Nijemci), čak ako netko nije zagrijan za poeziju ili za autorke. Zašto se ovdje ne hvale svojim pjesnikinjama? (Osim, mislim, davne Jefimije, ili tokeniziranih Vesne Parun i Desanke Maksimović.)

Na kraju, pogledajmo kratko dva zanimljiva slučaja. Kad su zagrebačke novine *Vjesnik* pitale 2005. svoje čitaoce koga od hrvatskih pisaca najviše vole, prozaistkinja Marija Jurić Zagorka dobila je drugo mjesto. No, ona se i sada i prije smatrala nedovoljno ozbiljnim autorom i nije uopće prevedena na engleski. (Usporedimo s ruskom prozaistkinjom: Evdokija Nagrodskaja je napisala dekadentski roman 1910. *Gnev Dionisa*, koji nije najkvalitetniji, ali je ipak preveden na engleski; možda se ruska književnost smatra nekako solidnijom, i zato može ići na rizik s marginalnom knjigom.) Pa dobro, Zagorku danas čitaju uglavnom djeca. Ali Isidora Sekulic? Nikad se ne bi moglo reći da ona nije pisala dobro, ali donedavno npr. Sekulić je jedva bila prevedena na engleski, a novi prijevodi koji su u procesu izrade još nisu izašli. Nisu samo ove dvije autorke ostale gotovo bez pažnje i onda bez prijevoda; Svetlana Tomić je pokazala kako su srpske autorke i prevoditeljke 19. stoljeća neispravno i nepravedno zaboravljene; internetski sajt *Knjiženstvo* daje bogat materijal za čitanje i razmišljanje. Dunja Fališevac, Divna Zečević, Dunja Detoni-Dujmić i Marina Protrka Štimec u svojim radovima ukazuju na ranije hrvatske autorke koje su vrijedne pažnje, i tu moram opet naglasiti ulogu Celie Hawkesworth, ⁷ jer daje znanstvenu podlogu za bolje znanje i razumjevanje radova mnogih autorki. Prijevodi se mogu “servirati” na razne načine; oni mogu izgledati kao bilo kakav književni rad, samo s oznakom da je preveo taj i taj, ili oni mogu imati znanstveni aparat i mnogo fusnota, ovisno o tome tko će ih čitati i za kakve svrhe. Nekad su uspoređivali Isidoru Sekulic s Virginia Woolf — što bi danas mislili studenti na komparativnom kursu?

⁷ One su uključene u Hawkesworth, *A History of Central European Women's Writing* (London, 2003), Hawkesworth ih je također prevodila.

Ovi podaci pokazuju već postojeći trend prema višoj dostupnosti za žene u prijevodu na engleski sa hrvatskog ili srpskog, posebno u antologijama poezije. To možda govori o tome što zapadni čitaoci (ili organizacije koje daju novčanu potporu za nova izdanja?) očekuju rodno balansiraniju prezentaciju ili možda tek znači da poezija više nije središnji žanr u književnom sustavu i zato se manje brinu ako žene u njoj zauzimaju više mjesta. U svakom slučaju, na granici prijevoda bilo kakav književni rad ulazi u svjetsku književnost i počinje pokazivati svoje općeljudske potencijale. Znanje o ulozi autorskog roda u prijevodnom sustavu moralo bi obogatiti izbor autora koji su dostupni za anglojezične čitatelje, te za one koje kasnije prevode s engleskog. Te informacije, i to znanje bi morale otvoriti put ženama koje sada pišu, ali i onima koje su prije pisale na tim jezicima.

Literatura

Originalna djela

- Butler, T. (1980). *Monumenta Serbocroatica: A Bilingual Anthology of Serbian and Croatian Texts from the 12th to the 19th Century*. Ann Arbor, MI: Michigan Slavic Publications.
- Cooper, H. R., red. (2011). *An Anthology of Croatian Literature*. Bloomington, IN: Slavica.
- Cummins, W., sost. i red. (1993). *Shifting Borders: East European Poetries of the Eighties*. London i Toronto: Fairleigh Dickinson University Press.
- Čegec, B. i Suško, M., red. (2014). *Surfacing: Contemporary Croatian Poetry*. Brownsville, VT: Harbor Mountain Press.
- Dordevic, M. (1984). *Anthology of Serbian Poetry: The Golden Age*. New York: Philosophical Library.
- Drakulić, S. (1992). *How We Survived Communism and Even Laughed*, New York: W. W. Norton.
- Drakulić, S. (1993). *The Balkan Express*. New York: W. W. Norton.
- Drakulić, S. (1996). *Café Europa: Life After Communism*. New York: W. W. Norton.
- Drndić, D. (2017). *Belladonna*, prevela Celia Hawkesworth. New York: New Directions.
- Drndić, D. (2018). *Doppelganger*, preveli S. D. Curtis i Celia Hawlesworth. London: Istros Books.

- Drndić, D. (2019). *EEG: A Novel*, prevela Celia Hawkesworth. New York: New Directions.
- Drndić, D. (2012). *Trieste*, prevela Ellen Elias-Bursać. Boston i New York: Houghton Mifflin Harcourt.
- George, E., red. (1993). *Contemporary East European Poetry: An Anthology* (expanded edition). New York and Oxford: Oxford University Press.
- Gorup, R. i Obradović, N., red. (1998). *The Prince of Fire: An Anthology of Contemporary Serbian Short Stories*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Jovanović, B. (2018). *Dogs and Others*, preveo John Cox. London: Istros Books.
- Jovanović, B. (2019). *Avala is Falling*, preveo John Cox. Budapest: Central European University Press.
- Kaminsky, I. and Harris, S. red. (2010). *The Ecco Anthology of International Poetry*. New York: Ecco.
- Karadžić, V. S. (1992). *Red Knight: Serbian Women's Songs*, red. i preveli Daniel Weissbort i Tomislav Longinović. London.
- Kombol, M., ed. (1956). *Antologija novije hrvatske lirike*. Beograd: Nolit.
- Krmpotic, V. (1979). *Eyes of Eternity: A Spiritual Autobiography*, preveo Lovett Edwards. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- March, M., red. (1990). *Child of Europe: A New Anthology of East European Poetry*. London: Puffin.
- Mićić Dimovska, M. (2016). *The Cataract*, prevela Sibelan Forrester. Media, PA: Parnilis Media.
- Mihailovich, V. D. i Mikasinovich, B., red. (2007). *An Anthology of Serbian Literature*. Bloomington, IN: Slavica.
- Miller, W. i Prufer, K., red. i uvod (2008). *New European Poets*. Saint Paul, MN: Greywolf Press.
- Obradović, B. D. i Djurić, D., red. (2016). *Cat Painters: An Anthology of Contemporary Serbian Poetry*. New Orleans: Diálogos.
- Ristovic, A. (2017). *Directions for Use*, preveli Steven Teref i Maja Teref. Brookline, MA: Zephyr Press.
- Rudan V. (2017). *Love at Last Sight*, prevela Ellen Elias-Bursać. Champaign, IL: Dalkey Archine Press.

- Rudan, V. (2018). *Mothers and Daughters*, preveo Will Firth. Champaign, IL: Dalkey Archive Press.
- Savićević, O. (2015). *Farewell, Cowboy*, prevela Celia Hawkesworth. London: Istros Books.
- Savićević, O. (2018). *Mamasafari*, prevela Andrea Jurjević. New Orleans: Diálogos.
- Savićević, O. (2019). *Singer in the Night*, prevel Celia Hawkesworth. London: Istros Books.
- Schwartz, A. i von Flotow, L., red. (2006). *The Third Shore: Women's Fiction from East Central Europe*. Evanston, IL: Northwestern University Press.
- Simic, C., red. i prev. (2010). *The Horse Has Six Legs: An Anthology of Serbian Poetry*. Minneapolis, MN: Greywolf Press.
- Šoljan, I. i Šoljan, V. (2015). *The Canon of Croatian Poetry, 1450-2000*. Lewiston, ME: The Edwin Mellen Press.
- Stojadinović Srpkinja, M.. 1990. *Iz kolebe u dorove gospodske: Folklorna zbirka Milice Stojadinović Srpkinje*. Novi Sad: Matica srpska.
- Vrkljan, I. 1999. *The Silk, the Shears i Marina, or, About Biography*, prevele Sibelan Forrester i Celia Hawkesworth (odnosno). Evanston, IL: Northwestern University Press.
- Wiener, L., sost. (2005). *Specimens of Slavonic Literature*. Honolulu, HI: University Press of the Pacific.
- Underwood, E. W., prev. (1931). *The Slav Anthology: Russian, Polish, Bohemian, Serbian, Croatian*. Portland, ME: The Mosher Press.

Sekundarna literatura

- Culić Nisula, D. (2001). *Bibliography of Slavic Literature*. Lanham, MD and London: Scarecrow Press.
- Detoni-Dujmić, D. (2003). "Croatian Women Writers from the 'Moderna' to the Second World War," pogledajte Hawkesworth (2003), str. 182-96.
- Detoni-Dujmić, D. (1998). *Ljepša polovica književnosti*. Zagreb: MH.
- Fališevac, D. (1995). Pjesnikinje 18. stoljeća. *Dani Hvarskog kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, br. 1, Travanj 1995.

- Fališevac, D. (1995-1996). *Žena u hrvatskoj književnoj kulturi* : (od 16. do 18. stoljeća). *Gordogan*, 16-17(1995-1996), br. 41-42, str. 123-146.
- Fališevac, D. (2003). *Žena-autorica i lik žene u Hrvatskoj novovjekoj književnoj kulturi* : od XVI. do XVIII. Stoljeća. *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, urednik Stipe Botica (118-137). Filozofski fakultet, Zagrebačka slavistička škola - Hrvatski seminar za strane slaviste, Zagreb.
- Firth, W. (2016). "Map of Croatian Literature."
<https://mapworldliterature.wordpress.com/2016/11/25/5/> dost. 11-15-2016
- Hawkesworth, C., red. (2003). *A History of Central European Women's Writing*. London: Palgrave Macmillan.
- Heldt, B., (1987). *Terrible Perfection: Women and Russian Literature*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- Knjiženstvo* (The research project Knjiženstvo – Theory and History of Women's Writing in Serbian until 1915) <http://www.knjizenstvo.rs/>
- Petkov, M. (2002). "Mrena i komentari: monumentalni pokušaj," *Vreme* (Dec. 26). Beograd.
- Protrka Štimec, M. (2008). *Stvaranje književne nacije. Oblikovanje kanona u hrvatskoj književnoj periodici 19. st.* Zagreb: FFPRESS
- Pynsent, R. B. i Kanikova, S. I., red. (1993). *Reader's Encyclopedia of Eastern European Literature*. New York: Harpercollins.
- Schwartz, A. i von Flotow, L., "Editors' Introduction: Women's Space and Women's Writing in Post-Communist Europe," vid. Schwartz i von Flotow (2006), str. xi-xxiii.
- Segel, H. B. (2003). *The Columbia Guide to the Literatures of Eastern Europe Since 1945*. New York: Columbia University Press.
- Spender, D. (1989). *The Writing or the Sex?, Or, Why You Don't Have to Read Women's Writing to Know It's No Good*. New York: Pergamon Press.
- Todorova, M. (1997). *Imagining the Balkans*. Oxford: Oxford University Press.
- Tomić, S. (2014). *Realizam i stvarnost: nova tumačenja proze srpskog realizma iz rodne perspektive*. Beograd: Alfa Univerzitet, Fakultet za strane jezike.
- Tomić, S. (2016). *Doprinosi nepoznat elite: mogućnosti sasvim drugačije budućnosti*. Beograd: Univerzitet Alfa BK, Fakultet za strane jezike.

Zečević-Zdunić, D. (1995). Žensko pismo i pismo za ženu u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća. *Kruh & ruže : feministički časopis Ženske infoteke*, 5-6 (1995), 13-29.

Zečević, D. (1985). *Dragojla Jarnević*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti.

Wolff, L. (1994). *Inventing Eastern Europe: The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Sibelan Forrester

**FROM A DOUBLE MARGIN: ANGLOPHONE TRANSLATION OF
WOMEN'S WRITING FROM CROATIA AND SERBIA**

Abstract: This article examines Anglophone translations of women's writing from Eastern Europe with particular focus on writers from Croatia and Serbia. After outlining the presences and absences of these women writers in Anglophone translations, it raises some questions about the significance of gender in literary canon formation and the emergence of literary works into a global context through translation.

Keywords: women writers, Croatia, Serbia, Anglophone translations, literature.

Datum prijema: 28.08.2020.

Datum ispravki: 19.10.2020.

Datum odobrenja: 20.10.2020.